

Stanko LASIĆ, *Pravo na rođenje u učenju Crkve*, Petar Marija Radelj (ur.), Centar za bioetiku Filozofsko-teološkoga instituta Družbe Isusove u Zagrebu – Tonimir, Zagreb, 2009., 704 str.

Pravo na rođenje temeljno je pravo svakog čovjeka. Čak i za one koji se ne nadahnjuju Svetim pismom i naukom Crkve, pobačaj, manipulacija začecem i slične bioetičke dvojbe, mučna su pitanja. Tako je primjerice ilustrativno da na Ustavnome sudu Republike Hrvatske još od 1991. (str. 615) stoje neriješeni prijedlozi za ocjenu ustavnosti Zakona kojim se u Hrvatskoj dopušta prekid trudnoće.

Crkva o ovom pitanju nipošto ne želi šutjeti. To je temeljna svrha ove knjige. Ovo opsežno djelo Stanka Lasića na gotovo 700 stranica za tisak je priredio Petar Marija Radelj. Knjiga ima deset poglavlja, pet dodataka, popis literature i značajan broj natuknica vezanih uz ovu temu. Ilustrirana je fotografijama, drvorezima, bakropisima, crtežima i grafikonima. Kao što priređivač u predgovoru navodi (str. 12), jezgru knjige (uvod, od četvrtog do sedmog poglavlja i zaključak) čini skraćeni prijevod doktorskog rada Stanka Lasića *Rispetto della vita prima della nascita nel magistero pontificio da Pio XII a Paolo VI (1939-1978)* obranjenog u Rimu 1984. godine; (*Poštovanje života prije rođenja prema papinskom učenju od Pija XII. do Pavla VI.*).

Prvo, drugo i treće poglavlje (od Pavla do Grgura IX.; Toma Akvinski; od Antonina Perozzija do Pija XI.) priredio je Petar Marija Radelj prema bilješkama koje je Stanko Lasić načinio za svoja predavanja iz moralne teologije. U osmom i devetom poglavlju priređivač po vlastitom izboru i u vlastitom prijevodu donosi dokumente Ivana Pavla II. i Benedikta XVI. vezane uz ovu temu. Isti je priređivač knjigu obogatio dodatcima, popisom literature i pojmovnikom.

Autori predstavljaju knjigu kao interdisciplinarno djelo: »Sadržaj ove knjige zadire u teologiju, antropologiju, etiku, pravo, biologiju, medicinu, povijest, a donekle i u logiku, jezikoslovlje, psihologiju, sociologiju i demografiju. U njoj se razmatra pravo na rođenje kao dio osnovnoga ljudskog prava na život« (str. 11).

U *prvom poglavlju* daje se iscrpan povijesni pregled o pitanju prava na život u razdoblju od antike pa do Grgura IX. Od antičkih spisa i autora navedeni su npr. Aristotel, Platon, Tales iz Mileta, *Hamurabijev zakonik*, asirski zakoni, pravna praksa u drevnoj Grčkoj i Rimu, *Talmud* itd. Od kršćanskih spisa i pisaca

(crkvenih otaca) navedeni su: Pavao, Ate-nagora, Minucije Feliks, Efrem Sirac, Euzebijije Cezarejski, Tertulijan, Augustin, Grgur Nazijanski, Bazilije Veliki, Ivan Damaščanski, Ivan Zlatousti, Teodor Siski, Cezarije iz Arlesa, Ambrozije, Jeronim, Maksim Ispovjednik itd., a od spisa tu su *Nauk dvanaestorice apostola*, *Pseudobarnabina poslanica*, *Otkrivenje Petrovo* i *Poslanice Diogenetu*. Od IV. st. navedeni su propisi sadržani u ranom kanonskom zakonodavstvu koji su doneseni na pokrajinskim i općim saborima.

U *drugom poglavlju* posebno se obrađuje nauk Tome Akvinskog o pobačaju, odnosno o pravu na život. Polazeći od Aristotelove biologije kao prirodnoznanstvenog okvira, Toma obrađuje pitanje o produševljenju ploda i o zapovijedi »Ne ubij!« Akvinac govori: »Prije negoli dobi je razumsku dušu, zametak nije savršeno biće nego je na putu prema savršenstvu, ali je od samog početka ljudsko biće« (str. 94), što je dovoljan razlog za njegovu tvrdnju da je »pobačaj protiv naravi, težak grijeh i zlodjelo«.

U *trećem poglavlju* donosi se pregled rasprava o ovoj temi od Antonina Pierozzija do Pija XI., pogotovo o pitanju tzv. »terapijskog pobačaja« da bi se spasio život majke (čin s dvostrukim učinkom). U to vrijeme se počinje razlikovati »izravni« i »neizravni« pobačaj. Pregled obuhvaća Antonina Pierozzija, *Rimski katekizam*, Tomu Sancheza, Siksta V., Alfonza Ligurija i *Zakonik kanonskoga prava* iz 1917. godine. Posebno je predstavljena okružnica Pija XI. *Casti connubii* iz 1930. godine.

Četvrto poglavlje iznosi nauk Pija XII. o vrijednosti života i o nedopuštenosti pobačaja. U teškim vremenima Drugoga svjetskoga rata i totalitarnih režima, u svojim brojnim govorima Pio XII. jasno brani ljudski život, pa tako i život nerođenih.

U *petom poglavlju* predstavlja se nauk Ivana XXIII. o pravu na život i rođenje. U svojim govorima i okružnicama papa se zalaže na pravo čovjeka na život od samog časa njegova postojanja.

U *šestom poglavlju* iznosi se nauk Drugoga vatikanskog koncila, osobito koncilске konstitucije *Gaudium et spes*, koja, govoreći o poštovanju ljudske osobe, osuđuje pobačaj i sve ono što narušava integritet ljudske osobe. U tome smislu ista konstitucija potiče građansko društvo da učini sve ono što je potrebno da se čuva ljudski život, dostojanstvo ljudske osobe te obitelj kao primarna zajednica. Konstitucija gleda na brak, obitelj i rađanje kao na veleban način sudjelovanja supružnika u djelu stvaranja. Upravo iz toga proizlazi i njihova odgovornost.

Sedmo poglavlje predstavlja Pavla VI. Dva mjeseca prije smrti, 29. lipnja 1978. godine, on svjedoči: »A mi, koji držimo da nam je povjerena upravo apsolutna vjernost naučavanjima samog Sabora, učinili smo programom svoga papinstva obranu života u svim oblicima u kojima on može biti ugrožen, narušen ili čak zatrt« (str. 169). U brojnim govorima papa brani dostojanstvo ljudskog života od začeca. Pitanja vezana

uz prenošenje i razvitak života posebno obrađuje u poznatoj okružnici *Humanae vitae*. Apsolutno je nedopustiv prekid već započetog procesa rađanja (s time da se jasno razlučuju slučajevi dvostrukog učinka). U tome je smislu Crkva pozvana braniti život, dostojanstvo čovjeka te biti u službi »civilizacije ljubavi«. Papa je potvrdio Izjavu Zbora za nauk vjere (18. studenoga 1974.) o izazvanom pobačaju, gdje se sažima i jasno izlaže katolički nauk o tom pitanju.

Osmo poglavlje donosi izbor iz govora i okružnicu Ivana Pavla II., pri čemu se ističe naputak *Donum vitae*. O poštovanju ljudskog života u njegovu početku i o dostojanstvu rađanja (22. veljače 1987.) i okružnica *Evangelium vitae*. O nepovredivoj vrijednosti ljudskoga života (25. ožujka 1995.), koji se donose u cijelosti.

Deveto poglavlje sažima dosadašnje istupe Benedikta XVI. o vrijednosti i nepovredivosti ljudskog života. Nakon kraćeg uvoda donosi se izbor iz Papinih intervenata o vrijednosti ljudskoga života, što vrijedi i za slučajeve odbacivanja zanijetaka u postupku umjetne oplodnje. Ta osjetljiva pitanja obrađuje naputak Zbora za nauk vjere *Dignitas personae* (20. lipnja 2008.) koji je odobrio papa Benedikt XVI.

Deseto poglavlje opći je zaključak.

U *prvom dodatku* donosi se dubrovački primjer skrbi za neželjenu djecu, što se vidi već iz Statuta grada Dubrovnika od 29. svibnja 1272. U Gradu je već u XV. st. osnovano nahodište: donose se iscrpni podaci o tome nahodištu kroz

stoljeća. Donosi se prvi cjelovit prijevod *Zakona o zabrani trgovine robljem* iz 1416. godine i *Zakona o osnutku i opskrbi nahodišta za stvorenja koja se nečovječno odbacuju* iz 1432. godine.

U *drugom dodatku* donosi s pismo Alojzija Stepinca liječnicima 10. siječnja 1940. godine o strahoti pobačaja.

Treći, veoma opširan *dodatak* donosi statistiku poštivanja i kršenja prava na rođenje, najprije u Hrvatskoj, a zatim u 56 država svijeta.

U *četvrtom*, također opširnem *dodatku* nalazi se popis literature vezane uz pravo na rođenje na hrvatskom jeziku i to po područjima: biološka, etnološka, etička, teološka, pravna, psihološka, medicinska, pedagoška, pastoralna, statistička, endemijska, demografska, sociološka, politička itd. Donose se također zanimljivi detalji o hrvatskom srednjovjekovnom pravu, zakonodavstvu u Dubrovačkoj Republici, te u još nekim područjima tijekom povijesti.

Peti dodatak sadrži opširan pojmovnik (437 natuknica).

Ovo je djelo rijetko opsežno i bogato. S jedne strane donosi sustavan prikaz nauka Crkve od početaka sve do i uključivo, Pavla VI. o pravu na život svakog, pa i nerođenog čovjeka; a s druge strane, donosi se mnoštvo izabranih dokumenata, koji se posebno ne komentiraju, nego stavljaju na uvid čitatelju. To su govori, okružnice i naputci pape Ivana Pavla II. i Benedikta XVI., kao i dokumenti Kongregacije za nauk vjere, koji nose odobrenje te dvojice papa. Osobito

je vrijedno objavljivanje prvih cjelovitih prijevoda dokumenata Dubrovačke Republike iz XV. st. o promicanju ljudskih prava. Priređivač je pokazao zadivljujući trud u prikupljanju statističkih podataka o (ne)poštovanju prava na život nerođene djece iz čak 57 zemalja. Za čitatelja je također vrlo koristan iscrpan pojmovnik. To je iznimno bogata zbirka izvorne i korisne građe.

Tako se u ovoj knjizi ističu dvije vrijednosti: sustavno iznošenje katoličkog nauka te mnoštvo činjenica. Površnom čitatelju ta gomila podataka može

otežati čitanje, ali će upravo ti podatci biti nužno i nezaobilazno polazište za sve one koji se žele baviti ovim pitanjima. Odlika vrijednih djela jest upravo u tome da daju jasnu i zaokruženu misao, a u isto vrijeme otvaraju mogućnost daljnjem proučavanju. Ova knjiga je jedno od takvih djela.

Ova je knjiga jedinstveno djelo na hrvatskom govornom području. Uvjereni smo da će još dugo vremena biti bitna referenca za sve one koji se budu bavili ovim pitanjima.

Zvonko Pažin